

Satura veidošana vieglā valodā

Lauris Zvejnieks

Latvijas Radio žurnālists

Vieglā valoda nav primitīvi teksti „dumjiem” cilvēkiem. Vieglā valoda ir sarežģītu lietu pasniegšana vienkāršā literārā valodā. Pieprasījums pēc informācijas vieglā valodā tikai palielināsies un tās lietotāji būs ne tikai sabiedrības grupas ar uztveres grūtībām, bet arī daudzi citi.

Kopš 2016. gada Latvijas Radio piedāvā ziņas vieglajā valodā. Aizvadīto gadu laikā ne viens vien ir pasmīkņājis par šīm ziņām. To lasīšanas ātrums ir jūtami lēnāks. Tas daudziem ir raisījis smaidu un iedvesmojis kādam komentāram. Taču, atmetot lasīšanas ātrumu, ir pamats uzskatīt, ka šodienas Latvijas Radio ziņas vieglajā valodā ir „klasiskas” radio ziņas pirms kādiem gadiem 25-30. Šo gadu laikā valoda ir palikusi tik sarežģīta, ka parastas ziņas ir nepieciešams „tulkot” vieglajā valodā. Valodu mūsu informatīvajā telpā ietekmē tās valodas, kas šo informatīvo telpu pārsvarā piepilda. Tā ir ierēdņu, politiķu, juristu, sabiedrisko attiecību un citas valodas. Visu šo valodu ietekmē mēs par vienkāršām lietām esam sākuši runāt ļoti sarežģīti. Vieglās valodas uzdevums tagad ir atcerēties kā vienu vai otru lietu var pateikt vienkāršāk. Tas ir līdzīgi kā remontējot, atjaunojot kādas senas ēkas sienu. Vispirms no tās jānoplēš neskaitāmas tapešu kārtas, kas salīmētas padomju gados, tad jānokasa vairākas krāsu kārtas. Un tikai pēc tā visa, iespējams, ka skatam pavērsies tas sākotnējais, seno meistaru veidotais, izskats.

Bieži vien mēs pie šīm sarežģītajām frāzēm, kas nāk no birokrātijas vai politiķu valodas, esam tik ļoti pieraduši, ka to vairs nemaz nepamanām. Piemēram, aplūkojot kampaņas „Atrastā Latvija” vietni internetā, acīs krīt interesants piemērs. Šī vietne ļauj uzzināt par vairāk nekā 60 objektiem. Pie katra objekta ir neliels apraksts par to cik daudz naudas iztērēts katra objekta atjaunošanā vai izveidē. Tātad ir desmitiem šādi apraksti un ne reizi neparādās vārds „nauda”. Tā vietā varam lasīt „izmantoti

ERAF finanšu resursi” vai „izmantoti novada pašvaldības līdzekļi”, utt. Pie „resursiem” un „līdzekļiem” ir tik ļoti pierasts, ka varētu būt pat neizpratne, bet kāpēc vajadzīgs vārds „nauda”? Un šādu piemēru ir daudz.

Vieglās valodas ieviešana

Domājot par informācijas izvietošanu vieglajā valodā vispirms būtu jāapzinās savu auditoriju. Vai tie būtu senjori, vai tie būtu bērni, vai imigranti? Varbūt cilvēki ar intelektuālās attīstības traucējumiem, psihosociāliem traucējumiem, disleksiju vai citi? Vieglās valodas tekstus būt jāpielāgo atbilstoši savai auditorijai. Pie mums šobrīd vieglo valodu iedala trīs līmeņos, kur pirmais ir visvienkāršākais (cilvēki ar ļoti smagām lasīšanas grūtībām), bet trešais sarežģītākais (cilvēki ar nelielām lasīšanas grūtībām). Otrajā līmenī ir cilvēki ar vidējām lasīšanas grūtībām.

Vieglās valodas tekstu veidošanas principi cilvēkiem ar vidējām lasīšanas grūtībām.

- Vienkārši teikumi. Palīgteikumus neizmantojam.
- Pazīstamas, konkrētas tēmas. Pamatinformācijai var pievienot papildu detaļas, ja tās ir nepieciešamas. Secīgs izklāsts, ievērojot hronoloģiju un darbības loģiku.
- Vienkārša, ikdienā lietota leksika.
- Metaforas, frazeoloģismi, poētismi u.c. tēlainās izteiksmes līdzekļi netiek izmantoti.
- Viens teikums vienā rindā. Lappusē var būt vairāk teksta, tomēr jāsaglabā brīvs izkārtojums bez pārblīvējuma.
- Ilustrācijas paskaidro domu vai darbību. Ilustrācijas konkrētas, attēlo viegli atpazīstamas darbības, dzīvas būtnes, parādības un priekšmetus.

Pirms rakstīt tekstu vieglajā valodā ir jāsaprot, kas ir pati svarīgākā informācija, ko ir būtiski pateikt. Vieglās valodas tekstos nav iespējams pateikt visu to, kas ir „oriģinālā”. Vieglās valodas teksta autoram ir jāizlemj, ko lasītājs uzzinās un ko neuzzinās. Ļoti iespējams, ka šāda teksta sagatavošanā būs nepieciešamas

konsultācijas gan ar teksta pasūtītāju, gan ar ekspertu vai „oriģināla” autoru.

Lai teksts būtu īss un precīzs ir jāizvairās no garām frāzēm un izteicieniem.

Marta mēnesī – martā

Pilnībā nopostīts – nopostīt

levērojot faktu, ka... – jo

Viens teikums – viena doma.

Papildinformāciju jāraksta jaunā teikumā nevis iekavās.

Garš teksts jāsadala nodaļās.

Tekstu ieteicams organizēt īsās rindkopās.

Tekstu un virsrakstus līdzināt pa kreisi.

Nedalīt vārdus pārnešanai jaunā lapā.

Abreviatūras traucē uztveri.

KM – kultūras ministrija

Plaši pazīstamas abreviatūras var lietot – ANO, NATO, ASV.

Jāizvairās no sarežģītiem skaitļiem.

Vieglajā valodā izmanto arābu skaitļus.

Saīsinājumi traucē uztveri

EUR – eiro, % - procenti.

Vieglās valodas nestie ieguvumi

Latvijas Radio gadījumā ziņas vieglajā valodā ir uzlabojušas pārējo ziņu kvalitāti. Kolēģi, kuri ikdienā veido ziņas vieglajā valodā, sākuši to pašus principus pārnest uz pārējām ziņām. Te gan jānorāda, ka radio ziņu veidošanas principi ir gandrīz tieši tādi paši kā ziņām vieglajā valodā. Ja gadu gaitā kolēģi bija atkāpušies no šīm radio ziņu veidošanas vadlīnijām, tad šobrīd, pateicoties ziņām vieglajā valodā, ir noticis progress.

Latvijas Radio pieredze un risinājumi

Lai atvieglotu darbu, veidojot ziņas vieglajā valodā, LR Ziņu dienestā ir sākts veidot elektronisku vārdnīcu apkopojot tos vārdus un izteicienus, kas parādās ziņās un kuriem ir atrasts formulējums vieglajā valodā. Taču nevarētu teikt, ka šis darbs noritētu teicami un nevainojami. Drīzāk tam ir tāds kampaņveida raksturs. Šī vārdnīca ir atrodamā internetā.

https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/LU.LV/Apaksvietnes/Projekti/perlsi/Radio__minivardnica_2021_2022.pdf

Būtiskākās vieglās valodas vadlīnijas ir apkopotas „Vieglā valoda. Rokasgrāmata”. Šis dr. philol. Dites Liepas un viņas kolēģu darbs šobrīd ir vispilnīgākais izziņas avots latviešu valodā un būs noderīgs katram, kam jāraksta tekstus vieglā valodā.

https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Viegla_valoda/Viegla_valoda-rokasgramata.pdf

Rīgā

2023.gada 2.martā

L.Zvejnieks

